

Toespraak in de Amsterdamse Studenteneklesia op zondag 2 november 2014 door Bram Grandia

Allerzielen

Voorlezing uit het boek Richteren

Richteren 16:21-31

De Filistijnen grepen Simson,
zij staken hem de ogen uit,
zij voerden hem naar Gaza
en zetten hem vast met twee koperen boeien.
En het geschiedde:
hij maalde het meel in het huis van bewaring.
Maar de haren op zijn hoofd waren begonnen te groeien
van het tijdstip af waarop zij waren afgeschoren.

De vorsten van de Filistijnen kwamen bijeen
om een groot slachtdier te slachten voor Dagon, hun God,
en om zich te verblijden.

Ze zeiden:

*Gegeven heeft onze God in onze handen
Simson, onze vijand.*

Toen zij hem zagen, het volk,
prezen zij hun God terwijl zij zeiden:

*Gegeven heeft onze God in onze handen
onze vijand,
de verwoester van ons land
die velen van ons heeft gedood.*

En het geschiedde

toen ze het almaar beter hadden met elkaar,
dat ze zeiden:

Roep Simson om ons aan het lachen te maken.

Zij riepen Simson uit het huis van bewaring
en om hen aan het lachen te maken
moest hij als een zuil gaan staan tussen de zuilen.

Simson sprak tot de jongen die hem bij de hand gegrepen had:

Laat mij los en laat mij de zuilen aanraken
waar het huis op rust
om daartegenaan te leunen.

Het huis was vol met mannen en vrouwen,
alle vorsten van de Filistijnen waren daar
en op het dak ongeveer drieduizend mannen en vrouwen
die zagen hoe er om Simson gelachen werd.

Toen riep Simson tot JHWH, hij sprak:

Mijn heer JHWH, denk toch aan mij en maak mij toch sterk, deze ene keer nog,
o God, dat ik mij wreken zal met één wraak op de Filistijnen
voor mijn twee ogen.

Simson betastte de twee zuilen in het midden
waarop het gebouw rustte.

Hij duwde met zijn rechterhand op de ene
en met zijn linkerhand op de andere zuil.

Simson sprak:

Moge sterven mij ziel met de Filistijnen!

Hij duwde uit alle macht
en het huis viel op de vorsten en op heel het volk
dat daarbinnen was.

De doden die hij doodde bij zijn dood
waren talrijker dan die hij doodde tijdens zijn leven.
Toen daalden zij af, zijn broeders en heel het huis van zijn vader,
zij tilden hem op, zij voerden hem opwaarts
en zij begroeven hem tussen Zora en Esjtaol
in het graf van Manoach, zijn vader.
Twintig jaar was hij richter in Israël.

Toespraak

'Waarom genadeloos vernietigd worden de armsten van de wereld?' Die zin (uit het tafelgebed 'Gij die de stomgeslagen mond verstaat') zingt al een hele tijd in me rond. Ik lees het woord 'vernietigen' zo vaak in de kranten. IS is dagelijks in het nieuws als een beweging die andersdenkenden doodt. Obama roept op om IS te vernietigen. Ieder van ons heeft concrete beelden op zijn of haar netvlies van de doden in deze wereld. Vanmorgen zoom ik in op een klein deel op die grote wereld: Gaza. Aanvankelijk wilde ik psalm 69 lezen over mensen die dreigen kopje onder te gaan. Die psalm las ik een paar jaar geleden bij de herdenking aan de Amstel van de omgekomen bootvluchtelingen (ook vanmiddag worden deze doden om 18.00 uur bij de steiger van de Hermitage herdacht).

Die psalm eindigt met:

*35 Hemel en aarde moeten hem loven,
de zeeën, met alles wat daarin leeft.
36 Want God zal Sion redden
en de steden van Juda herbouwen.
Daar zal worden geleefd en geërfd,
37 het volk dat hem dient, zal het land bezitten,
wie zijn naam liefheeft, mag er wonen.*

Hoe kan ik die psalm lezen met de beelden van de verwoesting van Gaza op mijn netvlies? Het verwacht me. Ik pak de hertaling van Huub Oosterhuis erbij:

*Jij bevrijder van slaven
die de boeien slaakt van je beminden
die steden voor hen bouwt
en voor hun kinderen
Dat wij daar zullen wonen
met vluchtelingen en vreemden tezamen
Jij bevrijder van slaven
tot in lente van dagen.*

Hoe kan de Schrift troost bieden aan Gazanen? Niet met het oorspronkelijke slot van psalm 69, wel met dit nieuwe. Kan dat zo'n hertaling zonder Sion, zonder Juda? Op die vraag kom ik nog terug. Ik wil vanmorgen met u kijken naar een oud verhaal dat zich afspeelt in Gaza in de tijd van de richters (1300-1050 voor Christus). Het gaat over de Simson, de grote vechter tegen de Filistijnen. Hij is door zijn Delila aan de Filistijnen overgeleverd. Deze Tarzanrichter is gemarteld en vernederd. Zijn ogen zijn uitgestoken. 'God doe mij recht', bidt hij. Ik heb dit verhaal altijd vanuit Simson gelezen. Die verdomde Gazanen, God verdom hen. Immers het gaat in het verhaal om de Filistijnen, de aartsvijanden van Israël. Vernietig hen. Zo verwijder je het kwaad uit de samenleving.

Hoe reageren de Gazanen op het gevangen nemen van Simson?

De vorsten zeggen: *Gegeven heeft onze God in onze handen, Simson, onze vijand.*

Als het volk de blinde terrorist Simson ziet , prijzen zij hun God:

*Gegeven heeft onze God in onze handen
onze vijand, de verwoester van ons land
die velen van ons heeft gedood.*

Het is alsof je Hamas - en niet alleen zij - hoort juichen bij het lichaam van een gevangen Israëliische soldaat. Ook toen wilde de bevolking van Gazastad de gevangene (de blinde Simson) erbij halen als object van hun vreugde en hun spot. Dan schreeuwt Simson tot God om nog één keer kracht om zich te wreken voor zijn uitgestoken ogen. Daar in de tempel van god Dagon zoekt hij de pilaren, zet zich schrap en roept 'Mijn dood zal de dood van de Filistijnen zijn'. De tempel stort in elkaar en iedereen, ook de stadsvorsten, wordt bedolven. Zo maakte hij bij zijn dood meer slachtoffers onder de Filistijnen dan tijdens zijn hele leven. Naast David en Goliath vond ik dit een geweldig bijbelverhaal. Wat een spannend jongensboek, die bijbel.

Als ik naar Gaza vandaag kijk, is het alsof ik terug ben in de tijd van het Richterenboek. Terreur en contraterreur. Dit Simsonverhaal is een soort Twin Tower-verhaal. In de ogen van de Filistijnen is Simson ongetwijfeld een joodse zelfmoordterrorist, een moorddadig verscheurend beest. In de geschiedenis van Israël wordt Simson als een held, als een vrijheidsstrijder vereerd. De oprichter van de revisionistische partij binnen het zionisme, Vladimir Jabotinsky (1880-1940), die zich later Ze'ev (wolf) noemt, wil met geweld de joodse staat realiseren. Hij schrijft een boek over Simson. Het is volgens de Britse officier die het voorwoord schrijft, de politieke filosofie van het militante zionisme. Simson is voor Jabotinsky een rolmodel voor de zelfbewuste militante zionisten. Er zijn volgens hem vele Simsons nodig om het land Israël te bevrijden.

Wie de wereld in goed en kwaad verdeelt, moet sympathie hebben voor Simson. Hij schuwt immers geen middel om het kwaad, de kwade Filistijnen, uit te roeien. Nu heb ik onder andere in het leerhuis van deze Ekklesia geleerd dat je het boek Richteren niet als een historisch boek moet lezen, maar als een profetisch boek. Het gaat niet om vaderlandse geschiedenis. Ik heb geleerd dat het gevaarlijk is om deze geweldsteksten zomaar over te zetten naar nu, maar... het gebeurt. Een leerhuis alleen helpt daar niet tegen. Waar de vorige oorlog tegen Gaza 'Operatie wolkkolom' heette, genoemd naar Gods aanwezigheid in de wolk bij de uittocht uit Egypte, heette de recente oorlog tegen Gaza in het Engels 'protective edge', in het Hebreeuws 'sterke rots'. Een directe herinnering aan de psalmen, onder andere psalm 144: *Geprezen zij de Heer, mijn rots, die mijn handen oefent voor de strijd, die mijn vingers schoolt voor het gevecht, mijn beschermer, mijn vesting, de burcht die mij veiligheid biedt enz.* God als sterke rots, garant van Israël die de Gazanen, de Palestijnen onderwerpt, die zijn volk trouw blijft. Hallelujah. De zogenaamde 'Christenen voor Israël' juichen en zien in wat er vandaag gebeurt een vervulling van de bijbelse profetieën. Wat een rampzalige theologie. Ondertussen schreeuwt, huilt, bidt, vloekt en vlucht de bevolking van Gaza om haar duizenden doden en talloze gewonden en daklozen.

Recent hoorde ik Anja Meulenbelt, die al jaren als een sterke rots voor Gaza stond en staat. Nu was ze intens verdrietig. Ze maakte geen mooi hoopgevend slot aan het einde van haar verhaal. Gaza gaat kapot, Gaza is puin, puin en nog eens puin. Door de twee tunnels die er nog zijn vluchten Gazanen weg uit Gaza. Voorzover mogelijk vluchten er velen - ik las een getal van 100.000 sinds het begin van 2014 om Europa te bereiken. Velen zijn verdronken. Gaza als één groot Palestijnenghetto. Oefengebied voor het testen van nieuwe Israëliische wapens en veiligheidssystemen. Anja zei: "Als er niet fundamenteel iets gebeurt, en het ziet er niet naar uit dat de wereld eindelijk tegen Israël zal zeggen: en nu is het afgelopen, dan gaat Gaza ten gronde. Precies zoals is gepland in het lang uitgerekte plan van etnische zuivering dat al voor 1948 is ingezet. Wij zijn getuige van het begin van het einde van Gaza."

Wat moet je dan met die oude bijbelteksten? Weer juichen dat er zovelen van Israëls vijanden zijn vergaan? God danken om zijn eeuwige trouw aan land Israël? Moet ik blij zijn met wat mijn kerk – de PKN - de onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël noemt? (*citaat uit artikel 1.7 van de Kerkorde: De kerk is geroepen gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël. Als Christus-belijdende geloofsgemeenschap zoekt zij het gesprek met Israël inzake het verstaan van de Heilige Schrift, in het bijzonder betreffende de komst van het Koninkrijk van God.*) **Waar vindt dat gesprek plaats?**

Of moet ik schreeuwen, huilen, bidden en vloeken om wat er gebeurt? Ik kies nu voor het laatste. Dat heb ik geleerd van Israëls profeten, dat heb ik geleerd van Anja Meulenbelt en recent van de Israëlische hoogleraar Shlomo Sand hier in deze ruimte. Geleerd van al diegenen die de bijbel niet lezen als een nationalistisch, etnisch of racistisch boek. Dan blijft ons de schreeuw om een Joods volk en een Palestijns volk die beide naar de verdoemenis dreigen te gaan door de taal van de vernietiging en de daden van vernietiging. Is God vandaag niet die stem die alle levende zielen tot verantwoordelijkheid roept, die het niet kan aanzien dat een levende ziel verloren gaat? Is God niet de stem die ons geweten wekt? De God voor wie de tranen van een Palestijnse moeder even kostbaar zijn als die van een Israëlische moeder. Al lezend in de hertaling van de psalmen door Huub Oosterhuis, denk ik, hij ontjoodst de psalmen niet, maar hij 'ont-Israëliseert' ze wel. Met deze hertaling in de hand kan geen mens meer zeggen: Onze Israëlische God heeft onze Palestijnse vijanden in onze handen gegeven. Dan nationaliseer en militariseer je God. Zo mag en zo kan het niet. Hoe dan wel? Door vandaag een nieuwe taal te vinden, te ontdekken.

Huub Oosterhuis hertaalt psalm 144, de psalm over de rots als volgt (fragment):

*Gezegend de Rots die mijn god is,
Gezegend de Naam.*

*Leer niet het zwaard te zwaaien
leer niet de dolk te steken
en waar het hart is –
dat je met één stoot...*

*Doe je geweer weg:
wie een geweer heeft
zal het gebruiken.*

*Je moet je liefsten beschermen,
verdedig hun leven, maar dood niet,
schuil in het woord van de Rots
die jou gezegt: niet moorden.*

Moge dat woord je behoud zijn.

Dat is meer dan een hertaling, het is een fundamentele geweldskritiek. De psychiater Herman van Praag schrijft aan het einde van zijn artikel 'Simson op de divan' (Trouw 16 juni 2012): *De Eeuwige speelt in dit drama een sleutelrol. Hij begiftigt Simson met louter spierkracht, maar wapent hem niet met geestkracht. Hij gaat daarmee in tegen Zijn eigen principe: 'Niet door eigen kracht of macht zal hij slagen - zegt de Heer van de hemelse machten - maar met hulp van mijn geest.'* Voor eenmaal laat Hij dit principe varen. *Het loopt uit op een fiasco. De Eeuwige heeft dat experiment dan ook nooit meer herhaald.*

Is ook dit niet een prachtige onttakeling van de verheerlijking van het vernietigen? Is dat niet een belangrijke taak van en voor de wereldwijde Ekklesia vandaag? Moge de God van alle volkeren ons bijlichten op die weg vol valkuilen (misschien ben ik al in een van die valkuilen gevallen).